

УДК 94:355.091(477)+261.6

Бадах Юрій Гордійович
доктор історичних наук, професор,
професор Київського національного
торгово-економічного університету

РЕЛІГІЙНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ГЕТЬМАНЩИНИ У XVIII СТ.

У статті висвітлено історичні передумови формування і характерні особливості релігійного та культурного розвитку України періоду Гетманщини XVIII ст., зумовлені інтеграцією українських земель до складу Російської імперії.

Ключові слова: українські землі, Російська імперія, релігійний і культурний розвиток, освіта.

Бадах Юрій Гордеевич, доктор исторических наук, профессор, профессор Киевского национального торгово-экономического университета

Религиозное и культурное развитие Гетманщины в XVIII в.

В статье освещены исторические предпосылки формирования и характерные особенности религиозного и культурного развития Украины периода Гетманщины XVIII в., обусловленные интеграцией украинских земель в состав Российской империи.

Ключевые слова: украинские земли, Российская империя, религиозное и культурное развитие, образование.

Badakh Yuri, Doctor of History, Professor, Professor of Kyiv National Economic University

Religious and cultural development of the Hetmanate in the XVIIIth century

The historical background of formation and typical peculiarities of Ukrainian religious and cultural development of the Hetmanate period (the XVIIIth century), when Ukrainian territories were integrated into the Russian Empire, are studied in the research.

Keywords: Ukrainian territories, Russian empire, religious and cultural development, education.

Впродовж XVIII ст. російське самодержавство здійснювало безперервний, тотальний наступ на права України. Суть цього наступу полягала в намаганні ліквідувати українську автономію та інкорпорувати землі Лівобережжя і Слобожанщини до складу імперії. З 1765 до 1785 року Російська імперія ліквідувала адміністративні відмінності своїх прикордонних територій, зокрема Слобожанщини, Запоріжжя та Гетьманщини. Водночас Російській імперії вдалося інтегрувати соціальну та економічну структуру цих земель у власну імперію. Сам процес економічних змін був поступовим, і на XVIII ст. припав переважно розвиток тенденцій, розпочатих у попередньому столітті [7, 41].

Період після революції Б.Хмельницького позначився зникненням польської шляхти та визволенням багатьох селян із кріпацтва, у XVIII ст. зміцнилася позиція нова козацька шляхта, чий стан покращився завдяки збільшенню трудових повинностей селян та утиску прав і вольностей незаможних козаків. Однак, якщо в Росії та Речі Посполитій селяни становили більшу частину населення, то у Гетьманщині 1760-х років селянство становило лише 50,6% населення. В результаті суспільство на Українських землях у XVIII ст. було таким як і раніше – шляхта, козацтво, духовенство, міщанство та селянство – хоча суспільні прошарки їх внутрішнього складу змішалися [1, 54].

Не до кінця вивченим в історії української культури є Гетьманщина XVIII ст., тому мета автора – коротко охарактеризувати історію релігійного та культурного розвитку Гетьманщини у цей час.

У XVIII ст. українські землі почали дедалі глибше інтегрувати в Російську імперію та ізолюватися від решти Європи. Проте в царині культури українські землі залишалися відокремленим і плідним ґрунтом, на якому проростали нові освітні, мистецькі, архітектурні та літературні ідеї Західної і особливо Східної Європи.

Згодом інтелектуальні віяння проникли у Московію. Тенденція, за якою українські землі були посередником у поширенні західної культури, причому часто крізь польську призму, в Росії розпочалася на початку XVIII ст. і тривала та посилювалася. Як же відбувався релігійний та культурний розвиток на українських землях у XVIII ст.?

Як і раніше, він відбувався здебільшого у сфері релігії. Орієнтована на Захід уніатська церква, яку очолював номінальний київський митрополит, існувала переважно на польсько-литовських землях. Православна церква домінувала на українських територіях, підвладних Москві. Саме вона все більше інтегрувалася в російську імперію [6, 52].

Процес інтеграції православної церкви розпочався в 1686 році, коли православну Київську Метрополію було переведено з-під юрисдикції єкуменічного патріарха Константинопольського у відання патріарха РПЦ в Москві. Спочатку УПЦ зберігала більшість своїх традиційних привілеїв, а при гетьмані І.Мазепі (1678-1708 рр.) збільшила свої багатства та престиж. Однак після смерті І. Мазепи та занепаду політичної автономії українських земель відокремлений статус православної церкви було підірвано [6, 54].

До того ж при Петрі I і сама РПЦ зазнала структурних трансформацій, що позначилося і на українських землях. Так, у 1721 р. цар скасував посаду патріарха і замінив її Святейшим Синодом, який відтоді став верховним органом РПЦ. Цар видає нову церковну конституцію, де про самоврядування Київської метрополії, статус якої було зведено до Єпархії під безпосереднім правлінням Святейшого Синоду, не згадується зовсім. Але в подальшому Київські архієпископи наполягали на поверненні Київської Метрополії – і у 1743 р. її було відновлено [6, 61]. Незважаючи на це, царський уряд продовжував втручатися в її справи. Так, протягом XVIII ст. шість єпархій Київської метрополії або перейшли до уніатів (Луцька, Львівська), або потрапили під юрисдикцію РПЦ. Київського митрополита й архієпископа призначав царський уряд чи Святейший синод. Тільки після 1770 р. титул ієрарха було змінено на "Митрополита Київського і Галицького". Хоча у титулі митрополита слів "Малої Росії" більше не було, означення "галицький" збереглося як ідеологічне обґрунтування претензій Росії на Західноукраїнські землі Галичини, Волині та Поділля, які були на той час під владою Речі Посполитої. Як бачимо, назва "Київський митрополит" була порожнім титулом, оскільки митрополита юрисдикція практично обмежувалася Київською Єпархією [4, 49].

У 1770-1780 рр. після скасування Гетьманщини інтеграція православної церкви продовжувалася. Святейший Синод перебрав на себе право призначати архимандритів у монастирях, які раніше належали Київському митрополиту. Всю монастирську власність було конфісковано. З 61 монастиря 42 було закрито. В адміністративній структурі єпархії кордони було переглянуто відповідно до кордонів російських губерній. У Гетьманщині було створено Київську, Чернігівську та Новгород-Сіверську Єпархію, а у Слобожанщині – Харківську. Після 1799 р. упродовж наступних 120 років, аж до падіння Російської імперії, жоден з Київських митрополитів не був українцем [6, 7].

Щодо уніатів у Російській імперії, то їх справи були навіть гіршими, особливо за часів Катерини II. Так у 1770-х роках понад 1200 уніатських церков на Київщині перейшли до православних, а з 1793-1795 років, коли Російська імперія після другого і третього поділу Польщі приєднала Правобережжя, Волинь і Поділля, ще 2300 уніатських церков та понад 100 священників були насильно переведені у православ'я. А у 1796 р. уніатську Київську метрополію, єпархії якої дали існування на колишній польсько-литовській території, було формально скасовано.

Уніати майже не могли протистояти урядовій політиці, спрямованій на руйнування їхньої церкви. Натомість українське православ'я використовувалося з визнання і підтримки імперської влади, утім, лише настільки, наскільки воно вписувалося в рамки РПЦ. Деякі українські ієрархи виступали проти змін у статусі православної церкви на українських землях, а інші ці зміни вітали. Тих, хто виступав проти, російський уряд ув'язнював. Серед таких виявилися митрополит Йосиф Кроковський (1718 р.), архієпископ Варлаам Вонатович (1730 р.). Митрополита Тимофія Щербицького було вислано з українських земель [12, 431].

Інше духовенство не лише схвалювало, а й втілювало ці зміни. Часто це були найвищі чини в російському православному Святейшому Синоді. Його перший президент – Стефан Яворський, який згодом стане митрополитом Рязанським, два перших віце-президента Теодосій Яновський (пізніше архієпископ Новгородський) та Теофан Прокопович (згодом Псковський архієпископ) були українцями і відігравали колись провідну роль у релігійному та культурному житті Київської метрополії [6, 92]. Зрештою царський уряд і ієрархи РПЦ створювали українському вищому духовенству достатньо стимулів для активного втілення політики, яка на кінець XVIII ст. цілковито перетворила православну церкву на українських землях на невіддільну частину РПЦ.

Що стосується освіти, то церква, як і в попередні століття, продовжувала відігравати в ній провідну роль. Більшість початкових шкіл зводилося біля сільських церков, а викладали там дяки місцевої парафії. У XVIII ст. рівень освіти на українських землях Російської імперії був відносно високий, іноземці часто відзначали рівень письменності серед населення. Зокрема, було більше початкових шкіл, ніж на сусідніх російських та в Речі Посполитій. У 1740-х роках 866 з 1099 сіл у семи полках Гетьманщини мало початкові школи. Давніші відомості з 1732 року свідчать про 129 таких шкіл на менш заселений Слобожанщині [2, 112].

Щодо середніх та вищих навчальних закладів, то найважливішим залишався Київський Колегіум, заснований київським митрополитом Петром Могилою у 1630-х роках і перетворений на академію у 1701 році. У XVIII ст. Київська академія мала дванадцятирічну програму з філософії та теології. Латина була основною формою викладання. На другому місці йшла церковнослов'янська та грецька. Проте після інтеграції в царську імперію з 1765 року всі предмети вже викладаються російською. У другій половині XVIII ст., окрім теологічних курсів, що готували юнаків до священницького сану, в академії викладали прикладні науки, німецьку та французьку мови, музику та малювання. Незважаючи на чималу кількість світських предметів, дедалі більшу увагу приділяли духовній освіті. Якщо до 1780-х років 75 % з 1150 студентів щороку обирали світську спеціальність, то через три десятиліття з-понад 110 студентів 95% приймали духовний сан [11, 48].

Значення Київської академії поширювалося за межі українських земель. Це був найстаріший та найвпливовіший центр вищої освіти в межах Російської імперії. Більшість українських та російських ієрархів та інтелектуалів того часу, таких як В. Ясинський, С. Яворський, Т. Прокопович, Г. Кониський, Д. Туптало, а також багато важливих політичних фігур, серед яких гетьман І. Мазепа, П. Орлик, прем'єр О. Безбородько, філософ Г. Сковорода, навчалися або викладали в Київській академії. Відомо, що завдяки випускникам цього закладу, які вирушили на північ, друга половина XVII ст. та перша половина XVIII ст. відома як "Українська доба" в інтелектуальній історії Росії [11, 62].

Окрім Київської академії, існували вищі школи та теологічні семінарії в Чернігові (заснована 1689 р., з 1776 року теологічна семінарія), Харкові (заснована 1727 р.), Переяславі (1738 р.), Полтаві (1779 р., пізніше переведено в Катеринослав) і Новгород-Сіверському (1785 р.) [11, 55].

Музика була важливим компонентом церковної служби, тому в 1738 р. в столиці Гетьманщині Глухові було засновано вокальну школу, яка щороку випускала нових музикантів. Три найбільших композиторів XVIII ст. імперії походили з України – Дмитро Бортнянський, Максим Березовський, Артемій Ведель (два останніх навчалися в Києво-Могилянській академії перед тим, як перебралися до Санкт-Петербурга).

У XVIII ст. імперський уряд заснував професійні школи в нових містах – Єлизаветграді (медично-хірургічна академія), Миколаєві (сільськогосподарська школа) та Катеринославі (музична школа). Отож, у XVIII ст. на початковому й вищому рівні українські території Російської імперії мали досить розвинену навчальну систему [3, 84].

XVIII століття, як відомо, було розквітом української архітектури і живопису. Після безперервних бунтів, громадянських війн, іноземних навал, руїни, правління І. Мазепи настала відносна тиша, мир і стабільність. Недивно, що цю добу назвуть золотим віком українського мистецтва [2, 91].

Реконструкція старих архітектурних споруд та будівництво нових у стилі українського або козацького бароко, що характеризували першу половину правління І. Мазепи, продовжувалися і в добу стабільності після падіння гетьмана. Барокові церкви ставали ще масивнішими. Ці споруди з золотими і лазурними баштами мали вишукані фасади, оздоблені типово бароковими напівколоннами та фронтонами, та рясно декоровані інтер'єри, були залиті майстерно й ілюзорно розподіленим світлом. Хоча будувалися ці церкви для східних християн у православної Російській імперії, багато чим вони нагадували католицькі храми, що дало критикам привід іронічно називати їх витворами "українського єзуїтського бароко" [10, 42].

Одним із видатних вітчизняних архітекторів того часу був Іван Григорович-Барський. Він усплавився переважно своїми Київськими спорудами, зокрема Троїцькою церквою кирилівського монастиря (1755 р.), церквою Покрова на Подолі (1766 р.), міським фонтаном-альтанкою, відомим як "Філіціян", або фонтан Самсона (1748-1749 рр.), а також участю разом із Андрієм Квасовим у завершенні собору Різдва Богородиці в Козельці (1752-1763 рр.) [2, 64].

Інші архітектурні течії тогочасної Західної Європи – неокласицизм і бароко – привезли в українські землі архітектори-іноземці. Особливо треба відмітити німецького архітектора Йогана-Готфріда Шеделя, який відзначився у проектуванні Великої Дзвіниці Печерського монастиря (1731-1745 рр.) та особливо в реконструкції Київської академії (1736-1740 рр.). В цих спорудах проявилася стриманість і простота неокласицизму. І. Григорович-Барський втілював у спорудах і рококо, яке зберегло бароковий інтерес до складних декоративних елементів, але використовувало більш витончені лінії, створюючи відчуття легкості та граціозності. Але найяскравішими прикладами цього стилю є роботи італійського архітектора Б. Растреллі, який прославившись у Санкт-Петербурзі, привіз рококо до Києва, збудувавши Маріїнський палац (1750 р) та Андріївську церкву (1747-1753 рр.) [10, 6].

Ще більшого поширення набуло бароко на західноукраїнських землях, що не дивно – тут панували римо-католицькі впливи Речі Посполитої та Угорщини. Саме з цього періоду походить масивний бароковий собор Святого Юри у Львові (1770 р.) і ратуша в Бучачі (1751 р.), Бернард Мердер-Меретині. У той же час постав собор Почаївської лаври біля Кременця (1770-1780 рр.) Готфріда Гофмана, а також побудований на італійський манер львівський Домініканський костіол (1749-1764 р.) Мартина Урбаніка [10, 70].

Будували з дерева по всій Україні, але у найбільш багатому на деревину карпатському регіоні протягом XVIII ст. в гірських селищах було споруджено величезну кількість дерев'яних церков. Це були невеликі за розміром будівлі, що домінували у ландшафті Північної Галичини, Закарпаття й української частини Словаччини. Рустикальні декорації надають особливо елегантного і витонченого звучання готичному і бароковому стилю дерев'яної архітектури [4, 250].

Щодо живопису, то на українських землях у XVIII ст. він набув особливого розквіту. Вперше серед православних східних слов'ян було подолано обмеження візантійської іконографії. Мало того, що в українському живописі і фресках на релігійну тематику поширився постренесансний натуралізм, серед польської шляхти і впливовішої козацької старшини набув популярності світський портрет. І хоча пізніше фахівці з історії мистецтва з захопленням відзначають вплив фламандців на українському малярську школу, портрети того періоду часто були незграбні, стилістично сумбурні і не досягали навіть до рівня робіт другорядних фламандських художників. Що стосується релігійного живопису, то він переважно був базований на моделях польського бароко, чия сентиментальність, зумовлена ентузіазмом католицької контрреформації, часто має сумнівну естетичну цінність [4, 252].

Щодо літератури та історіописання, то літературні твори на українських землях XVIII ст. були типовими для українського бароко – широкий вибір тем і стилістична вишуканість. Основною їх метою зазвичай був стиль, а форма, наприклад, у схоластичному середовищі Київської академії, мала більше значення, ніж зміст. Мовою літературних та інших письмових творів був стилізований варіант церковнослов'янської, іноді латина або російська. Незрозумілість церковнослов'янської та її віддаленість від української мови зробила більшість писань того часу формалістичними і нежиттєздатними, що рязуче контрастувало з натхненними релігійно-полемічними творами XVIII ст. [10, 54].

Як вважає більшість дослідників, найпопулярнішою галуззю літературної діяльності була драма. Цей жанр розвився протягом XVIII ст. під впливом польських і латинських п'єс, що ставилися у братських школах та Київському колегіумі. До XVIII ст. українська драма у творах Д.Туптала, Т.Прокоповича та Г. Кониського еволюціонувала в особливий жанр. Тому недивно, що в культурному середовищі, де релігія продовжувала грати провідну роль, поширеними стали різдвяні та великодні драми, інсценізації життя святих та дидактичні п'єси (мораліте). Існували також нечисленні твори переважно або суто світського характеру, найбільш відомими з них були історична драма Т. Прокоповича про київського князя Володимира ("Володимир", 1705 р.) та твір невідомого автора про Богдана Хмельницького ("Милость Божия", 1728 р.) [5, 62].

Іншим жанром світської драми, щоправда менших розмірів, була інтермедія, або інтерлюдія, а пізніше – вертеп, або ляльковий театр. Їх часто розігрували у антрактах дидактичних п'єс. Вони вирізнялися комічністю, іноді політичною сатирою і використанням української народної мови.

У XVIII ст. існувало декілька поетичних жанрів, зокрема духовні вірші, любовна та еротична поезія, епіграми, пародії та патріотичні вірші на честь тогочасних правителів. Найвідомішими авторами в цих жанрах були І. Величковський, К. Зиновійв, Д. Туптало, С. Яворський [4, 52].

Одним із найталановитіших авторів XVIII ст. був Григорій Сковорода. Він написав збірку ліричних поезій ("Сад Божественних пісень", 1735-1785 pp.). Г. Сковорода прославився переважно своїми філософськими творами. Його звали українським Сократом [9, 4], тому що він звертався до класичного минулого, зокрема наслідував його заповідь "пізнай себе". Більшість його філософських творів (російською та русифікованою церковнослов'янською) та вчення Г. Сковороди як "мандрівного філософа" з 1769 року і до його смерті чверть століття по тому були пошуком щастя, яке досягалося не матеріальними статками, а шляхом самопізнання, що дозволить людині, вважає він, жити у злагоді з природою, а отже – з Божою волею. Дарма, що Сковорода відштовхувався від давньогрецьких філософських моделей, він був типовим речником аскетичного релігійного духу, що продовжував панувати в українських землях у XVIII ст. [8, 111].

З небагатьох авторів, що відходили від суто релігійної тематики, характерної для XVIII ст., можна виділити групу "козацьких інтелектуалів". У XVIII ст. тривав витік умів з українських земель до Росії, що розпочався наприкінці XVIII ст. Дослідники цього періоду підраховали, що між 1700 і 1762 роками аж 70 % вищих ієрархів російської церкви були вихідцями з українських земель або білорусі, і місце денного в цих емігрантів займали козаки з адміністрації Гетьманщини. Ці канцеляристи-інтелектуали більше цікавилися історичними подвигами соціального прошарку, який самі репрезентували – козацтва. Отже, традиції козацького літописання, що розпочалося у попередньому столітті, продовжувалися у таких творах, як "Літопис Самовидця", написаний, ймовірно, Романом Ранушкою, "Действия презельной брами" Григорія Граб'янки, чотири томній "Оповіді" Самійла Величка, які з'явилися в перші роки XVIII ст. Праці Граб'янки і Величка зображали Хмельниччину як українське національне повстання, і така інтерпретація істотно вплинула на пізніший український національний рух після публікації цих творів між 1790-ми та 1840 роками [4, 252].

Козацькі літописи продовжували традиції своїх середньовічних попередників, чією метою було просто занотувати події певної доби, не дбаючи про історичну перспективу. Однак, починаючи з 1730-х років, з'явився новий тип творів, що простежував історичні події на українських землях з часів Київської Русі і аж до козацького періоду. Такий підхід свідчить про переконання в історичній сталості, що могло стати ідеологічним обґрунтуванням збереження козацької автономії. Першою працею такого типу було популярно та легко написане "Краткое описание Малороссии" 1730 років, яке вийшло друком лише через 40 років. В останнє десятиліття автономної Гетьманщини створено кілька таких історичних трактатів, і їхні автори Г. Покас, П. Симоновський, С. Лукомський на підставі історичних та політичних прецедентів обґрунтовували ідею козацької окремішності. Хоча спроби зберегти автономію Гетьманщини після 1780 року виявилися безрезультатними, праці цих козацьких літописців стали фундаментом для глибокої зміни культурного середовища – релігійність була заміщена світськістю та турботою про права особи й нації [7, 121]. Щоб ця зміна в українському інтелектуальному розвитку могла вповні здійснитися, був необхідний новий світогляд та ідеологія. Цією ідеологією став націоналізм, а його засади в подальшому будуть домінувати в українській думці протягом XIX та більшої частини XX століття.

Отже, українська культура у XVIII ст. продовжувала розвиватися у традиціях попереднього часу. Саме культура доби бароко є одним з найвищих досягнень національного мистецтва. Соціально-економічний розвиток, взаємовпливи та взаємозв'язки слов'янських народів зумовили багатства і різноманітність культури на українських землях. Поступово відходили старі традиції та ідейно-естетичні концепції. Культура дедалі більше набувала національних та оригінальних рис. З цього часу починаються процеси становлення української нації, які супроводжувалися формуванням національної свідомості. Багаті надбання української культури не поступалися найкращим зразкам світової культури.

Література

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні / В. Антонович. – К., 1881.
2. Історія української культури : в 5 т. / Українська культура другої половини XVII–XVIII ст. – К., 2003. – Т. 3.
3. Історія українського мистецтва : в 6 т. – К., 1968. – Т. 3.
4. Магочій П. Р. Історія України / П. Р. Могочій. – К., 2007.
5. Макаров А. М. Світло українського бароко / А. М. Макаров. – К., 1997.
6. Огієнко І. Українська церква : нариси з історії української православної церкви : в 3 т. – К., 1993. – Т.2.
7. Polonska-Vasylenko. The settlement of the Southern Ukraine, 1750–1775 / Polonska-Vasylenko. – AUAAS, IV – V 1955.
8. Rihard H. Mazshall. Hryhorij Savyč Skovoroda: An Anthology of Critical Articles /Richard H. Marshall, Thomas E. Bird. – Edmonton and Toronto, 1999.
9. Сковорода Г. Твори у 2 т. / Г. Сковорода. – К., 1999.
10. Ушкалов А. Світ українського бароко/ Л. Ушкалов. – Х., 1994.
11. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія / З. І. Хижняк. – К., 1991.
12. Яковенко Н. Нариси історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. – К., 2006.

References

1. Antonovych V. Pro kozatski chasy na Ukraini / V. Antonovych. – K., 1881.
2. Istoriiia ukrainskoi kultury : v 5 t. / Ukrainska kultura druhoi polovyny XVII–XVIII st. – K., 2003. – T. 3.
3. Istoriiia ukrainskoho mystetstva : v 6 t. – K., 1968. – T. 3.
4. Mahochii P. R. Istoriiia Ukrainy / P. R. Mohochii. – K., 2007.
5. Makarov A. M. Svitlo ukrainskoho baroko / A. M. Makarov. – K., 1997.
6. Ohiienko I. Ukrainska tserkva : narysy z istorii ukrainskoi pravoslavnoi tserkvy : v 3 t. – K., 1993. – T.2.
7. Polonska-Vasylenko. The settlement of the Southern Ukraine, 1750–1775 / Polonska-Vasylenko. – AUAAS, IV – V 1955.
8. Rihard H. Mazshall. Hryhorij Savyč Skovoroda: An Anthology of Critical Articles /Richard H. Marshall, Thomas E. Bird. – Edmonton and Toronto, 1999.
9. Skovorda H. Tvory u 2 t. / H. Skovoroda. – K., 1999.
10. Ushkalov A. Svit ukrainskoho baroko/ L. Ushkalov. – Kh., 1994.
11. Khyzhniak Z. I. Kyievo-Mohylianska akademiia / Z. I. Khyzhniak. – K., 1991.
12. Yakovenko N. Narysy istorii serednovichnoi ta rannomodernoï Ukrainy / N. Yakovenko. – K., 2006.

УДК 94 (477) 1914/1918

Веденєєв Дмитро Валерійович
 доктор історичних наук, професор,
 професор Національної академії
 керівних кадрів культури і мистецтв
e-mail: zastava67@i.ua

**КУЛЬТУРНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
 УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛ-ПОЛІТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА КОРДОНОМ
 У ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914–1918 рр.)**

Висвітлюється культурно-пропагандистська діяльність за кордоном Союзу визволення України (СВУ) та інших українських націонал-політичних організацій, які перебували на території Австро-Угорщини. Просвітницька робота згаданих організацій розглядається у контексті протиборства великих держав – противників у Першій світовій війні, їх геополітичних спрямувань, а також реалізації гасла державної самостійності України, висунутого українським націонал-державницьким рухом на еміграції. Досліджуються концептуально-змістовні засади пропагандистської роботи, її форми і методи (насамперед пресово-видавнича робота, агітаційна діяльність серед військовополонених), вплив доробків на міжнародно-інформаційну діяльність Української державності у 1917–1920 рр.

Ключові слова: Перша світова війна, український національний рух, пропаганда, інформаційне протиборство, видавнича діяльність, Союз визволення України.

Веденеев Дмитрий Валерьевич, доктор исторических наук, профессор, профессор Национальной академии руководящих кадров культуры и искусства

Культурно-пропагандистская деятельность украинских национально-политических организаций за рубежом в период Первой мировой войны (1914–1918 гг.)

Освещается культурно-пропагандистская деятельность за рубежом Союза освобождения Украины (СОУ) и других украинских национал-политических организаций, которые пребывали на территории Австро-Венгрии. Пропагандистская работа названных организаций рассматривается в контексте противоборства великих держав – противников по Первой мировой войне, а также реализации лозунга государственной самостоятельности Украины, выдвинутого украинским национал-государственным движением в эмиграции. Исследуются концептуально-содержательные основы пропагандистской работы, ее формы и методы (прежде всего пресово-издательская работа,